

# Samvær med barn etter samlivsbrudd: Hva svarer far og hva svarer mor?

*I Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002 oppgir samværsfedre oftere enn enslige mødre at foreldrene har felles foreldreansvar for barna, de rapporterer mer samvær mellom far og barn og vurderer samværsordningen mer positivt enn mødrene. Også analyser på parnivå viser at far og mor til samme barn ofte besvarer spørsmålene forskjellig. Avvikene mellom foreldrenes svar kan skyldes at de oppfatter spørsmålene ulikt, at de husker feil, eller at enkelte overrapporterer egen innsats eller underrapporterer partnerens. Vi vet ikke hvem av foreldrene som gir mest korrekte opplysninger.*

Høsten 2002 gjennomførte Statistisk sentralbyrå en undersøkelse blant foreldre med barn som ikke bor sammen med begge foreldrene. Både foreldre som bor sammen med barna, og de som ikke bor sammen med barna, deltok. Undersøkelsen ble gjennomført på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet og inngår som et ledd i evalueringen av de nye reglene for beregning av barnebidrag som ble innført 1. oktober 2003. Mens bidraget tidligere ble beregnet ut fra de bidragspliktiges inntekt, skal man nå også ta hensyn til inntekten til den av foreldrene som barna bor hos. Videre skal man ta hensyn til de utgiftene som bidragspliktige har når barna er på besøk. Jo mer samvær de har med barna, jo mindre blir bidraget (Barne- og familiedepartementet 2001). *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002* skal gi et bilde av foreldrenes samvær med barn og deres økonomiske situasjon omtrent et år før de nye reglene trådte i kraft. Man spurte blant annet om fordelingen av foreldreansvaret og den daglige omsorgen for barna, om omfanget av samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen, og om størrelsen på barnebidraget. De analysene som er gjennomført så langt, viser at forskjellige grupper av foreldre besvarer en del av disse spørsmålene litt ulikt. De som ikke bor fast sammen med barna, rapporterer jevnt over mer samvær og vurderer samværsordningen noe mer positivt enn de som bor sammen med barna (se Sætre (2004a) samt Lyngstads og Sætres artikler i dette nummeret av Samfunnsspeilet). Dette mønsteret fant man også i en lignende undersøkelse i 1996, nemlig *Undersøkelsen om samværsrett* (Jensen og Clausen 1997).<sup>1</sup> Hvordan skal vi forklare dette avviket mellom svarene fra de to gruppene av foreldre? Skyldes det at den ene gruppen har en høyere oppslutning om undersøkelsen enn den andre, eller gir foreldre i samme par forskjellige svar på samme spørsmål? I denne artikkelen diskuteres slike spørsmål på grunnlag av *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*. Formålet er altså ikke i første rekke å formidle resultater fra undersøkelsen, men å drøfte ulike forklaringer på avvik mellom svarene fra foreldre som bor sammen med barna på den ene siden, og de som ikke bor med barna på den annen.

## Lavere svarprosent blant samværsfedre enn blant enslige mødre

Både i *Undersøkelsen om samvær og bidrag* fra 2002 og i *Undersøkelsen om samværsrett* fra 1996<sup>2</sup> var det betydelig høyere svarandel blant foreldre som bodde sammen med barna (hovedsakelig mødre), enn blant dem som ikke bodde med barna (hovedsakelig fedre). Til undersøkelsen i 1996 ble det

---

Ragni Hege Kitterød

---

Ragni Hege Kitterød er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (ragni.hege.kitterod@ssb.no).



trukket to uavhengige utvalg av foreldre, ett blant dem som bodde fast sammen med barna, og ett blant dem som ikke bodde med barna. Av praktiske grunner kaller vi her de to foreldregruppene henholdsvis *enslige foreldre* (mødre eller fedre) og *samværsforeldre* (mødre eller fedre).<sup>3</sup> Begge gruppene omfatter også dem som har etablert seg med ny ektefelle/samboer. I 1996 var svarandelen 71 prosent blant de enslige foreldrene og 55 prosent blant samværsforeldrene. I denne artikkelen ser vi først og fremst på de to store gruppene av foreldre, nemlig enslige mødre og samværsfedre. I *Undersøkelsen om samværsrett* oppga samværsfedrene oftere enn mødrene at de hadde felles foreldreansvar, de oppga høyere samværsfrekvenser med barna og ga en noe mer positiv vurdering av hvordan samværet fungerte. Jensen og Clausen (1997) sluttet ut fra dette at frafallet blant samværsfedrene var selektivt i den forstand at det var de mest aktive fedrene som deltok i undersøkelsen, og at omfanget av felles foreldreansvar og mengden samvær med barna ville ha vært mer beskjedent dersom også "de tause" fedrene hadde besvart spørreskjemaet. De argumenterte følgelig for at forskjellen i rapportering mellom enslige mødre og samværsfedre skyldtes det selektive frafallet blant fedre. En alternativ forklaring ville være at foreldre til samme barn besvarer spørsmålene forskjellig, enten fordi de tolker samme situasjon ulikt eller fordi de er uenige om hva slags avtaler de faktisk har inngått og hvor mye samvær far egentlig har med barna. Det kan også tenkes at samværsforeldre bevisst overrapporterer sitt engasjement i barna, og/eller at enslige foreldre underrapporterer partneres engasjement. Ettersom *Undersøkelsen om samværsrett* i 1996 ble foretatt blant to uavhengige utvalg av foreldre, og ikke blant par av foreldre til samme barn, hadde man ikke mulighet for å sjekke denne alternative forklaringen.

Til *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002* ble det trukket ut par av foreldre. Dermed kan vi nå undersøke i hvilken grad ulik rapportering blant samværsfedre på den ene siden, og enslige mødre på den annen, bunner i selektivt frafall blant fedrene, og i hvilken grad det skyldes at foreldre i samme par gir ulike svar. Også i denne undersøkelsen var det, som nevnt, lavere svarandel blant samværsforeldre enn blant enslige foreldre, henholdsvis 54 og 65 prosent. Nettoutvalgene av samværsfedre og enslige mødre omfattet henholdsvis 942 og 1 123 personer. Av dette var det 672 bidragspar, det vil si par der både far og mor besvarte spørreskjema. Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen omtales nærmere i Sætre (2004a) samt i Lyngstads og Sætres artikler i dette nummeret av Samfunnspeilet.<sup>4</sup>

### Grupperte fordelinger og analyser av par

I det følgende viser vi først fordelinger på gruppenivå for samtlige samværsfedre og samtlige enslige mødre i undersøkelsen. Her er det altså færre fedre enn mødre. Deretter vises de samme fordelingene for fedre og mødre i par der begge parter har besvart spørreskjema. En del av foreldrene inngår i flere bidragsrelasjoner, det vil si at de betaler bidrag til, eller mottar bidrag fra, mer enn én partner. I slike tilfelle ble deltakerne bedt om å kontakte Statistisk sentralbyrå for å få vite hvilket/hvilke barn de skulle svare for i skjemaet. Stort sett fungerte dette greit, men vi kan ikke utelukke at det har oppstått misforståelser i enkelte tilfelle. Vi har derfor valgt å inkludere kun foreldre i énrelasjonspar i analysen her, det vil si foreldre i par der verken far eller mor inngår i mer enn én bidragsrelasjon. Dette gjelder 555 par. Videre foretar vi analyser på parnivå der vi ser fars svar i forhold til mors svar for det enkelte par.

Undersøkelsen kartla altså en rekke sider ved foreldrenes samarbeid om barna, samvær mellom barn og foreldre som ikke bodde sammen, reisemåte ved besøk, barnebidrag og fordeling av en del utgifter. Samværsforeldre og enslige foreldre fikk i all hovedsak de samme spørsmålene. Samværsforeldrene fikk spørsmål om omfanget av sitt eget samvær med barn de ikke bodde fast sammen med, mens enslige foreldre fikk spørsmål om den andre forelderens samvær med barna. I denne artikkelen ser vi på fordelingen av foreldreansvar og daglig omsorg og på samværsfedrenes samvær med barna. Deltakerne ga opplysninger for inntil tre barn. Analysene her gjelder kun for det yngste barnet.

### Fordelinger for alle samværsfedre og alle enslige mødre

Tabellene 1a og 1b viser svarfordelinger for samværsfedre og enslige mødre for en del spørsmål om foreldreansvar, daglig omsorg og samvær mellom fedre og barn. De to første kolonnene viser fordelinger for alle samværsfedre og enslige mødre i nettoutvalget til undersøkelsen. Her er det altså færre fedre enn mødre. Den tredje kolonnen angir prosentdifferansen mellom fedrenes og mødrenes svar. Den fjerde og femte kolonnen viser fordelinger for samværsfedre og enslige mødre i par der begge parter har besvart spørreskjemaet, og der begge inngår i kun én bidragsrelasjon. Kolonne seks viser differansen mellom svarene fra disse to siste gruppene av foreldre.<sup>5</sup>

Når vi ser på alle samværsfedre og enslige mødre i nettoutvalget, finner vi en del forskjeller mellom svarfordelingene for de to gruppene. For enkelte av spørsmålene er imidlertid forskjellene små. På spørsmål om hvem som hadde foreldreansvar for barnet anga samværsfedre noe oftere enn enslige mødre at dette er felles for foreldrene, og noe sjeldnere at mor hadde ansvaret. I instruksjonen til spørsmålet ble det, for å unngå misforståelser, nøye forklart hva som menes med foreldreansvar (se Sætre 2004a). Også på spørsmålet om hvem barnet bodde sammen med rapporterte fedrene noe oftere enn mødrene at barnet bodde hos begge. Det ble også forklart nøye i spørreskjemaet hva som menes med barnets bosted/daglig omsorg. Mens 9 prosent av samværsfedrene oppga at barnet bodde hos begge foreldrene, oppga bare 4 prosent av mødrene det samme. Videre oppga bare 3 prosent av fedrene, mot 6 prosent av mødrene, at far aldri hadde hatt kontakt med barnet eller ikke hadde sett barnet siden samlivsbruddet.

På spørsmål om far hadde hatt kontakt med barnet siste 12 måneder, svarte 92 prosent av samværsfedrene bekreftende, mot bare 86 prosent av de enslige mødrene.<sup>6</sup> Fedrene oppga også betydelig oftere enn mødrene at de hadde hatt kontakt med barna i løpet av de siste 30 dagene, og de oppga betydelig mer samvær i denne perioden enn hva mødrene gjorde. Atskillig færre fedre enn mødre sa at de hadde vært sammen med barna mindre enn fire dager siste måned,<sup>7</sup> mens flere fedre enn mødre rapporterte om minst åtte dagers samvær. Et tilsvarende mønster finner vi for antall netter far og barn hadde vært sammen siste 30 døgn. Spørreskjemaet ble sendt ut i november slik at referansemåneden skulle være oktober, det vil si en måned uten spesielle høytider. For dem som ble fulgt opp over telefon i januar og februar 2003, ble november valgt som referansemåned for at det ikke skulle være så langt å huske tilbake. For enkelte par kan det altså tenkes at far og mor svarte for hver sin måned, noe som muligens kan forklare noe av forskjellen mellom foreldrenes svar. Ettersom svarfordelingene for fedre og mødre er systematisk ulike også når det gjelder samvær ellers, er det imidlertid lite



**Tabell 1a. Opplysninger om fordeling av foreldreansvar, daglig omsorg og samværsfedrenes kontakt med barna blant grupper av samværsfedre og enslige mødre. Prosent**

	Hele nettoutvalget			Personer i par med én bidragsrelasjon		
	Samværsfedre	Enslige mødre	Differanse	Samværsfedre	Enslige mødre	Differanse
<b>Hvem har foreldreansvar for barnet?</b>						
Mor .....	54	63	-7	50	58	-8
Far .....	1	1	0	1	0	1
Felles .....	44	36	8	48	41	7
Andre .....	0	-	0	0	-	0
Vet ikke/uoppgitt .....	1	1	-	0	1	-1
<b>Hvem bor barnet sammen med?</b>						
Mor .....	90	93	-3	91	93	-2
Far .....	1	0	1	1	1	0
Begge (delt bosted) .....	9	4	5	7	5	2
Andre .....	0	0	0	0	0	0
Vet ikke/uoppgitt .....	0	1	-1	0	1	-1
<b>Har far hatt kontakt med barnet siden fødsel/samlivsbrudd?</b>						
Ja .....	96	92	4	97	96	1
Nei .....	3	6	-3	2	3	-1
Uoppgitt .....	1	1	0	1	1	0
<b>Har far vært sammen med barnet siste 12 måneder?</b>						
Ja .....	92	86	6	94	93	1
Nei .....	6	12	-6	4	6	-2
Vet ikke/uoppgitt .....	1	2	-1	1	1	0
<b>Har far vært sammen med barnet siste 30 dager?</b>						
Ja .....	81	69	12	83	77	6
Nei .....	14	23	-9	14	19	-5
Vet ikke/uoppgitt .....	5	8	-3	3	4	-1
<b>Antall dager samvær siste 30 døgn</b>						
0 .....	17	30	-13	16	22	-6
1-3 .....	7	11	-4	7	13	-6
4-7 .....	23	23	0	24	25	-1
8-12 .....	32	27	5	34	31	3
13 + .....	17	6	11	16	6	10
Vet ikke/uoppgitt .....	4	4	0	3	2	1
<b>Antall netter samvær siste 30 døgn</b>						
0 .....	21	38	-17	20	31	-11
1-3 .....	5	9	-4	5	9	-4
4-7 .....	29	28	1	30	31	-1
8-12 .....	18	14	4	17	16	1
13 + .....	10	3	7	9	4	5
Vet ikke/uoppgitt .....	18	9	9	18	10	8
<b>Hvordan mener du samværsordningen fungerer for barnet?</b>						
Bra .....	57	49	8	57	53	4
Middels .....	19	20	-1	21	23	-2
Dårlig .....	11	17	-6	11	15	-4
Vet ikke/uoppgitt/uaktuelt .....	13	15	-2	11	9	2
<b>Antall observasjoner .....</b>	<b>942</b>	<b>1 123</b>		<b>555</b>	<b>555</b>	

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.

sannsynlig at avvikene mellom svarene om samvær siste 30 døgn bare skyldes at foreldrene refererte til forskjellige måneder.

Foreldrene ble også spurt i hvilken grad barnet selv kan bestemme når det vil besøke far. Her var svarfordelingene for mødre og fedre forholdsvis like. På spørsmål om hvordan man mener samværsordningen fungerer for barnet, var det imidlertid noe større avvik mellom svarfordelingene for fedre og mødre. Relativt flere fedre enn mødre mente ordningen fungerte bra. Dette mønsteret fant man også i *Undersøkelsen om samværsrett* fra 1996 (Jensen og Clausen 1997).

Det ble også spurt hvorvidt far hadde vært sammen med barna i feriene det foregående året. Tabell 1b viser svarfordelingen for fem ferieperioder. For samtlige av disse oppga fedre oftere enn mødre at de hadde vært sammen med barna. Dette gjaldt også for høstferien som altså lå forholdsvis nær undersøkelsen i tid. 42 prosent av fedrene, mot bare 24 prosent av mødrene, oppga at far var sammen med barnet i denne ferien. For sommerferien var de tilsvarende andelene henholdsvis 83 og 70 prosent.

Hele 79 prosent av fedrene oppga at de hadde hatt kontakt med barnet på telefon siste måned, mens bare 61 prosent av mødrene rapporterte om slik kontakt.<sup>8</sup> Denne forskjellen er kanskje ikke uventet ettersom mor ikke nødvendigvis har full oversikt over telefonkontakten mellom far og barn, særlig når barna er større.

Ettersom svarandelen er betydelig lavere blant samværsfedre enn blant enslige mødre, kan altså en mulig forklaring på avvikene mellom fedrenes og mødrenes svar være at det var de mest aktive og involverte fedrene som deltok i undersøkelsen. Dersom dette er hele forklaringen, skulle vi vente ganske sammenfallende svarfordelinger for grupper av foreldre der begge parter har besvart spørreskjema, og begge har bare én bidragsrelasjon. Det er slike fordelinger som vises i høyre del av tabellene 1a og 1b.

### Fordelinger for samværsfedre og enslige mødre i par

For noen spørsmål er forskjellene mellom svarfordelingene for fedre og mødre noe mindre når vi kun ser på dem som inngår i par, enn når vi ser på samtlige samværsfedre og enslige mødre i utvalget. Eksempelvis var det bare 1 prosentpoeng flere fedre enn mødre som oppga at de hadde vært sammen med barnet i løpet av de siste 12 måneder (94 mot 93 prosent), og det var bare 6 prosentpoeng flere fedre enn mødre som oppga at far hadde samvær med barnet i løpet av de siste 30 dagene. For mange av spørsmålene er det imidlertid betydelige forskjeller mellom svarfordelingene for samværsfedre og enslige mødre også for dem som inngår i par. Stort sett var det også her slik at fedre rapporterte mer samvær med barnet enn mødre, både de siste 30 døgn og i feriene foregående år. Eksempelvis svarte 42 prosent av fedrene at de var sammen med barnet i høstferien, mot bare 28 prosent av mødrene. For vinterferien oppga 43 prosent av fedrene, mot bare 27 prosent av mødrene, at far var sammen med barnet.

Det at fedre rapporterte større grad av felles foreldreansvar og mer samvær med barna enn mødrene gjorde, kan altså ikke bare forklares ved et selektivt frafall blant fedre. Det må også være slik at foreldre i samme par tidvis ga forskjellige svar på det samme spørsmålet. For å få mer innsikt i graden av samsvar og avvik mellom partenes svar, viser vi fordelinger på parnivå for en del av spørsmålene i tabellene 1a og 1b. Det blir for omfattende å vise slike fordelinger for samtlige av disse spørsmålene, så vi har valgt ut enkelte av dem som en illustrasjon.

**Tabell 1b. Opplysninger om fars kontakt med barnet i ferier og over telefon blant grupper av samværsfedre og enslige mødre. Prosent**

	Hele nettoutvalget			Personer i par med én bidragsrelasjon		
	Samværsfedre	Enslige mødre	Differanse	Samværsfedre	Enslige mødre	Differanse
<b>Var far sammen med barnet i jula 2001?</b>						
Ja .....	67	56	11	68	64	4
Nei .....	32	43	-11	32	36	-4
Vet ikke/uoppgitt .....	0	1	-1	0	1	-1
<b>Var far sammen med barnet i vinterferien 2002?</b>						
Ja .....	43	24	19	43	27	16
Nei .....	56	75	-19	57	73	-16
Vet ikke/uoppgitt .....	0	1	-1	0	1	-1
<b>Var far sammen med barnet i påsken 2002?</b>						
Ja .....	60	41	19	61	47	14
Nei .....	39	58	-19	39	53	-14
Vet ikke/uoppgitt .....	0	1	-1	0	1	-1
<b>Var far sammen med barnet i sommerferien 2002?</b>						
Ja .....	83	70	13	87	79	8
Nei .....	16	29	-13	13	21	-8
Vet ikke/uoppgitt .....	0	1	-1	0	1	-1
<b>Var far sammen med barnet i høstferien 2002?</b>						
Ja .....	42	24	18	42	28	14
Nei .....	57	75	-18	58	72	-14
Vet ikke/uoppgitt .....	0	1	-1	0	1	-1
<b>Har far snakket med barnet i telefonen siste 30 dager?</b>						
Ja .....	79	61	18	80	67	13
Nei .....	18	30	-12	17	28	-11
Vet ikke/uoppgitt .....	3	9	-6	3	5	-2
<b>Antall observasjoner .....</b>	<b>942</b>	<b>1 123</b>		<b>555</b>	<b>555</b>	

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.

### Hvem har foreldreansvaret? Hva sier far og hva sier mor?

Tabell 2 viser samværsfedrenes svar på hvem som hadde foreldreansvar for barnet, sett i forhold til de enslige mødrenes svar på det samme spørsmålet. Prosentueringsgrunnlaget er altså de 555 parene der begge parter inngår i kun én bidragsrelasjon. Vi ser at for 37 prosent av parene oppga både far og mor at mor hadde foreldreansvaret, det var ingen par der begge oppga at far hadde foreldreansvaret, og i 27 prosent av parene oppga begge at foreldreansvaret var felles. I tillegg var det 20 prosent av parene der far oppga at ansvaret var felles, mens mor oppga at hun selv hadde ansvaret, og det var 13 prosent av parene der far oppga at mor hadde foreldreansvaret, mens mor oppga at dette var felles. Totalt sett er det altså for vel en av tre par slik at partene ga ulike svar på spørsmålet om hvem som hadde foreldreansvar. Avviket mellom fedrenes og mødrenes opplysninger er dermed større når vi studerer dette på parnivå, enn hva vi får inntrykk av når vi ser på fordelingene for grupper av fedre og grupper av mødre, slik som i tabell 1a.

Også tabell 3 viser grad av samsvar og avvik mellom partenes svar på spørsmålet om foreldreansvar, men utformet på en annen måte enn i tabell 2. Den øverste delen viser svarfordelingen for enslige mødre blant de samværsfedrene som oppga at mor hadde foreldreansvaret, og blant dem som oppga at ansvaret var felles. Vi ser at blant de 261 fedrene som sa at mor hadde foreldreansvaret, rapporterte 73 prosent av mødrene at de selv hadde ansvaret, mens 27 prosent mente det var felles. Videre ser vi at blant de 283 samværsfedrene som oppga at foreldreansvaret var felles, var 56 prosent av mødrene enige i dette, mens 42 prosent mente de selv hadde ansvaret. Nederste del av tabell 3 viser svarfordelingen for samværsfedre blant

**Tabell 2. Par med én bidragsrelasjon, etter partenes opplysninger om hvem som hadde foreldreansvaret for barnet. Prosent**

	Svar fra enslige mødre					Antall par/ prosent
	Mor	Far	Felles	Andre	Vet ikke/ uoppgitt	
Svar fra samværsfedre						
Mor .....	37	-	13	-	0	
Far .....	1	-	1	-	0	
Felles .....	20	0	27	-	0	
Andre .....	0	-	-	-	-	
Vet ikke/uoppgitt .....	0	-	0	-	-	
						555/100

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.

**Tabell 3. Samværsfedre og enslige mødre som oppga at mor eller begge parter hadde foreldreansvaret, etter partnerens svar på samme spørsmål. Tall for personer med én bidragsrelasjon. Prosent**

	Svar fra partner					Alle	Antall
	Mor	Far	Felles	Andre	Vet ikke/ uoppgitt		
Svar fra samværsfedre							
Mor .....	73	-	27	-	0	100	261
Felles .....	42	0	56	-	1	100	283
Svar fra enslige mødre							
Mor .....	63	1	35	0	0	100	292
Felles .....	33	1	66	-	0	100	257

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.

enslige mødre som mente at de selv hadde foreldreansvaret, og blant mødre som oppga at ansvaret var felles. Blant de 292 mødrene som hevdet at de selv hadde ansvaret, var 63 prosent av fedrene enige i dette, mens 35 prosent mente at ansvaret var felles. Av de 257 mødrene som oppga felles foreldreansvar, var 66 prosent av fedrene enige, mens 33 prosent mente at mor hadde foreldreansvaret.

Samlet sett viser altså tabellene 2 og 3 et betydelig avvik mellom samværsfedres og enslige mødres svar på hvem som hadde foreldreansvar for barnet. Det var en stor gruppe par der mor hevdet at hun selv hadde ansvaret, mens far hevdet at dette var felles, og det var en stor gruppe par der mor mente ansvaret var felles, mens far mente at mor hadde ansvaret. Når uenigheten mellom foreldre går begge veier på denne måten, kan det tyde på at mange har en uklar forståelse av hva foreldreansvar egentlig innebærer til tross for at dette ble grundig forklart. Det er altså ikke uten videre grunnlag for å anta at partene bevisst overrapporter eget ansvar eller underrapporterer den andre partens ansvar på dette området.

### Samvær med barnet siste måned. Hva sier far og hva sier mor?

Når det gjelder barnets bosted, viser analyser på parnivå stor grad av overensstemmelse mellom fedres og mødres svar. Mindre enn 5 prosent av parene gir forskjellige svar her. Også når det gjelder hvorvidt far har hatt kontakt med barnet i det hele tatt eller siden samlivsbruddet, og hvorvidt far har hatt kontakt med barnet i løpet av de 12 siste månedene, er det godt samsvar mellom fedres og mødres svar. I begge tilfelle er det mindre enn 5 prosent av parene som ikke besvarer spørsmålene likt. Av plasshensyn viser vi ikke tabeller for dette.

Tabell 4 viser samværsfedrenes opplysninger om hvor mange dager de var sammen med barnet i løpet av de siste 30 døgner sett i forhold til mødrenes svar på det samme spørsmålet, prosentuert på grunnlag av de 555 énrelasjonsparene. I 13 prosent av parene oppga begge parter 0 dagers samvær mellom far og barn, i 4 prosent av parene oppga begge 1-3 dagers samvær, i 11 prosent av parene oppga begge 4-7 dagers samvær, i 18 prosent av parene oppga begge 8-12 dagers samvær, og i 5 prosent av parene oppga begge minst 13 dagers samvær. Det var også en betydelig andel par, vel en av tre, der mor oppga mindre samvær enn far, og det var en liten andel par, knapt

**Tabell 4. Par med én bidragsrelasjon etter partenes opplysninger om antall dager far hadde vært sammen med barnet siste 30 døgner. Prosent**

	Svar fra enslige mødre					Vet ikke/ uoppgitt	Antall par/ prosent
	0	1-3	4-7	8-12	13+		
Svar fra samværsfedre							
0 .....	13	1	1	1	-	0	
1-3 .....	3	4	0	0	0	-	
4-7 .....	4	5	11	3	0	1	
8-12 .....	1	3	10	18	1	2	
13+ .....	-	-	2	8	5	0	
Vet ikke/uoppgitt ....	1	0	1	1	0	-	
							555/100

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.

**Tabell 5. Samværsfedre og enslige mødre gruppert etter egne og partners opplysninger om antall dager far hadde vært sammen med barnet siste 30 døgner. Tall for personer med én bidragsrelasjon. Prosent**

	Svar fra partner					Vet ikke/ uoppgitt	Alle	Antall
	0	1-3	4-7	8-12	13+			
Svar fra samværsfedre								
0 .....	81	8	4	6	-	1	100	79
1-3 .....	39	51	3	4	4	-	100	38
4-7 .....	18	19	47	14	1	2	100	137
8-12 .....	2	9	29	54	2	5	100	191
13+ .....	-	-	13	53	32	2	100	95
Svar fra enslige mødre								
0 .....	60	13	19	3	-	5	100	109
1-3 .....	10	28	34	24	-	4	100	70
4-7 .....	3	1	46	39	8	3	100	140
8-12 .....	3	1	11	57	26	2	100	184
13+ .....	-	4	3	10	79	4	100	38

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.

	Svar fra enslige mødre			Antall par/ prosent
	Var sammen i sommerferien	Var ikke sammen i sommerferien	Vet ikke/ uoppgitt	
Svar fra samværsfedre				
Var sammen i sommerferien .....	75	11	1	555/100
Var ikke sammen i sommerferien .....	3	9	-	
Vet ikke/uoppgitt .....	-	0	-	
Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.				

	Svar fra enslige mødre			Antall par/ prosent
	Var sammen i høstferien	Var ikke sammen i høstferien	Vet ikke/ uoppgitt	
Svar fra samværsfedre				
Var sammen i høstferien .....	20	22	0	555/100
Var ikke sammen i høstferien ...	8	49	0	
Vet ikke/uoppgitt .....	-	0	-	
Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.				

	Svar fra enslige mødre				Antall par/ prosent
	Bra	Middels	Dårlig	Vet ikke/ uoppgitt	
Svar fra samværsfedre					
Bra .....	35	12	6	4	555/100
Middels .....	10	6	4	1	
Dårlig .....	3	3	5	1	
Vet ikke/uoppgitt .....	5	2	1	3	
Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå.					

10 prosent, der far oppga mindre samvær enn mor. Tabell 5 viser mors svar prosentuert på grunnlag av fars svar, samt fars svar prosentuert ut fra mors svar. Her ser vi for eksempel at av de 137 samværsfedrene som oppga 4-7 dagers samvær med barnet i foregående måned, oppga 47 prosent av mødrene samme antall samværsdager, mens 37 prosent oppga færre samværsdager mellom far og barn. Videre ser vi at blant de 140 mødrene som oppga 4-7 dagers samvær mellom far og barn foregående måned, rapporterte 46 prosent av fedrene et tilsvarende antall samværsdager, mens 47 prosent oppga flere dager. Selv om avviket mellom fars og mors svar går i begge retninger, var det altså en klar tendens til at samværsfedre oppga mer samvær med barnet siste måned enn hva mødrene gjorde. Denne tendensen er enda tydeligere når vi ser fordelingene på parnivå slik som i tabellene 4 og 5, enn når vi ser fordelinger for samværsfedre og enslige mødre hver for seg.

### Samvær med barn i ferier. Hva sier far og hva sier mor?

Analysen på parnivå viser at det for samtlige ferieperioder er et betydelig avvik mellom fars og mors rapportering av samvær mellom far og barn. Det er dessuten flere par der far sier han har vært sammen med barnet, mens mor sier slikt samvær ikke fant sted, enn det omvendte mønsteret.

Her viser vi resultater for sommer- og høstferien.

Tabell 6 viser fordelinger på parnivå av samværsfedres og enslige mødres svar på spørsmål om far var sammen med barnet i sommerferien 2002 eller ikke. Vi ser at i 75 prosent av parene svarte begge foreldre at far var sammen med barnet denne ferien, og i 9 prosent av parene svarte begge parter at far og barn ikke var sammen. I 11 prosent av parene oppga far at han var sammen med barnet, mens mor sa at dette ikke var tilfellet, og i 3 prosent av parene oppga far at han ikke var sammen med barnet, mens mor hevdet det motsatte. I den grad det er uenighet mellom partene, er det altså slik at far oftere enn mor rapporterer om samvær mellom far og barn i sommerferien.



Tabell 7 viser fordelinger på parnivå for fars og mors opplysninger om hvorvidt far og barn var sammen i høstferien 2002, altså en ferie som lå forholdsvist nær undersøkelsen i tid. Vi ser at i 20 prosent av parene oppga begge parter at far var sammen med barnet i denne ferien, og i 49 prosent av parene sa begge at far ikke var sammen med barnet i høstferien. I 22 prosent av parene sa far at han var sammen med barnet, mens mor sa det motsatte. I 8 prosent av parene sa far at han ikke var sammen med barnet, mens mor hevdet at slik samvær fant sted. Når vi ser mors og fars svar om samvær i høstferien i forhold til hverandre på parnivå slik som i tabell 7, finner vi altså enda større avvik mellom partenes svar enn hva som framkommer i tabell 1b, som viser fordelinger for fedre og mødre separat. Tabell 7 viser dessuten at selv om avvikene for det meste består i at far oftere enn mor sa at han var sammen med barnet i høstferien, går forskjellene også den andre veien, slik at mor rapporterte om feriesamvær, men ikke far.

### Hvordan fungerer samværsordningen? Hva sier far og hva sier mor?

Tabell 8 viser fars og mors oppfatninger av hvordan samværsordningen fungerer for barnet, analysert på parnivå. Ettersom dette spørsmålet fanger opp foreldrenes vurderinger, er det rimelig å forvente en del avvik mellom partenes svar. Vi ser at i 35 prosent av parene sa begge parter at samværsordningen fungerte bra, i 6 prosent av parene sa begge at den fungerte midtveis, og i 5 prosent av parene sa begge at den fungerte dårlig. I totalt 16 prosent av parene ga far en mindre positiv vurdering av samværsordningen enn mor, og i totalt 22 prosent av parene ga far en mer positiv vurdering enn mor. Også her er det altså slik at analysen på parnivå viser større avvik mellom fars og mors svar enn hva vi får når vi ser svarfordelingene for fedre og mødre hver for seg slik som i tabell 1a.

### Oppsummering og diskusjon

I Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002 oppga samværsfedre altså noe oftere enn enslige mødre at de hadde felles foreldreansvar, de rapporterte noe mer samvær med barna enn mødre, og de vurderte samværsordningen noe mer positivt. Disse avvikene mellom de to foreldreregruppene svar skyldtes til en viss grad at svarprosenten var lavere blant samværsfedre enn blant enslige mødre, og at det trolig var de mest involverte og aktive fedrene som deltok i undersøkelsen. Men også når vi kun ser på samværsfedre og enslige mødre der begge parter hadde besvart spørreskjemaet, og der begge inngikk i bare én bidragsrelasjon, var det en del forskjeller i svarfordelingene mellom de to gruppene. Analyser på parnivå viser at fedre og mødre innen samme par ganske ofte besvarte samme spørsmål forskjellig. Avviket mellom partenes svar er i en del tilfelle større når dette analyseres på parnivå, enn det som framkommer når vi ser grupperte fordelinger for samværsfedre og enslige mødre hver for seg. For det meste var det slik at fedrene framstilte seg selv som mer aktive og involverte enn hva mødre gjorde. De oppga oftere enn mødre at foreldreansvaret var felles, de oppga mer samvær med barna i ferier og ellers, og de vurderte samværsordningen mer positivt. Men forskjellene går også tidvis motsatt vei. I en del par mente mor at foreldreansvaret var felles, mens far oppga at mor hadde ansvaret, og i en del par oppga mor at far hadde vært sammen med barnet i ferier, mens far ikke rapporterte om slikt samvær.

<sup>1</sup> Mønsteret er også kjent fra internasjonale undersøkelser (for eksempel Bradshaw mfl. 1999, referert i Skevik og Hyggen 2002).

<sup>2</sup> Undersøkelsen om samværsrett ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet i januar-februar 1996. Formålet var å få mer kunnskap om samvær mellom foreldre og barn som ikke bor sammen og hvordan dette varierer med sosiale forhold. Utvalget besto av personer som var foreldre til barn under 18 år, og som bodde sammen med bare en av foreldrene. Halvparten av utvalget besto av personer som bodde sammen med barnet, og den andre halvparten av foreldre som ikke bodde fast sammen med barnet. Datainnsamlingen skjedde dels postalt og dels ved telefonintervju. Undersøkelsen er nærmere dokumentert i Vaage (1996) og Jensen og Clausen (1997).

<sup>3</sup> Det er ikke lett å finne gode og entydige betegnelser på disse gruppene av foreldre. Valget av betegnelsene *samværsforeldre* og *enslige foreldre* er i tråd med det som benyttes i Lyngstads og Sætres artikler i dette nummeret av Samfunnsspeilet, og i Jensens og Clausens rapport fra undersøkelsen i 1996.

<sup>4</sup> Det er utarbeidet vekter for å justere for ulik trekk-sannsynlighet blant foreldrene og for skjevheter i frafallet. Det ble laget forskjellige vekter for individutvalget og parutvalget. Analysene i denne artikkelen er foretatt på det vektete materialet. Antall observasjoner er angitt på grunnlag av det uvektete materialet. Beregningen av vekter til undersøkelsen er nærmere beskrevet i Vedø (2004).

<sup>5</sup> For enkelte spørsmål skiller prosentfordelingen i tabellene 1a og 1b seg noe fra det som presenteres i Sætre (2004a). Dette skyldes at fordelingene i tabellene 1a og 1b er prosentuert på grunnlag av hele nettoutvalget av samværsfedre og enslige mødre, også dem som ikke har besvart det aktuelle spørsmålet, eller har svart 2vet ikke». Fordelingene skal summere til 100 prosent. I noen tilfelle blir summen 99 eller 101, noe som skyldes avrundning. Når mindre enn 0,5 prosent innen en gruppe har en bestemt verdi, angis dette som 0 i tabellene, mens 2-> brukes der ingen har den aktuelle verdien.

<sup>6</sup> De som oppga at far aldri har hatt kontakt med barnet eller ikke hadde hatt kontakt siden samlivsbruddet, er her plassert i kategorien 2nei».

<sup>7</sup> De som oppga at far aldri har hatt kontakt med barnet, ikke hadde hatt kontakt med barnet siden samlivsbruddet, eller ikke hadde hatt kontakt med barnet siste 12 måneder, er her gitt verdien 0 dager.

<sup>8</sup> Spørsmål om telefonkontakt siste 30 dager ble stilt bare til dem som oppga at de hadde vært sammen med barnet i løpet av de siste 12 måneder. De som ikke hadde vært sammen med barnet, er her plassert i kategorien "nei" for telefonkontakt. Dette kan imidlertid være galt for enkelte ettersom man kan ha hatt kontakt per telefon selv om man ikke hadde samvær siste år.

## Referanser

Barne- og familiedepartementet (2001): *Om lov om endringer i barnelova, forskotteringsloven og i enkelte andre lover (nye regler for beregning av barnebidrag m. m.)*, Ot.prp. nr. 43, 2000-2001, Akademika As, Oslo.

Bradshaw, Jonathan mfl. (1998): *Absent Fathers?* London: Routledge.

Jensen, An-Magritt og Stein-Erik Clausen (1997): *Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med*, Norsk institutt for by- og regionsforskning, Notat 1997:103.

Kamo, Yoshinori (1988): Determinants of Household Division of Labor. Resources, Power, and Ideology. *Journal of Family Issues*, vol. 9, nr. 2, s. 177-200.

Lyngstad, Jan (2004): Samværsforeldres kontakt med sine barn: Mer faktisk enn avtalt samvær. *Samfunnsspeilet*, 2, 2004, Statistisk sentralbyrå.

Skevik, Anne og Christer Hyggen (2002): *Samværsfedrenes situasjon. Rapport fra en spørreundersøkelse*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Rapport 15/02.

Sætre, Aina Helen (2004a): *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. Dokumentasjons- og tabellrapport*, Under utgivelse i serien Notater, Statistisk sentralbyrå.

Sætre, Aina Helen (2004b): Foreldreansvar, daglig omsorg og samvær: Far er blitt viktigere, men mor er fortsatt viktigst, *Samfunnsspeilet*, 2, 2004, Statistisk sentralbyrå.

Vedø, Anne (2004): *Vekter i Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*. Under utgivelse i serien Notater, Statistisk sentralbyrå.

Vi har ikke noe grunnlag for å vurdere hvem av foreldrene som ga de mest korrekte opplysningene eller hva avvikene mellom foreldrenes svar skyldtes. For enkelte spørsmål, som for eksempel spørsmålet om foreldreansvar, er det rimelig å anta at foreldrene svarte forskjellig fordi de ofte ikke var klar over hva som ligger i det å ha foreldreansvar. Når det gjelder vurderingen av hvordan samværsordningen fungerte, er det ikke overraskende med motstridende svar i samme par, ettersom dette er avhengig av øynene som ser. Når det gjelder samvær med barn, kan det tenkes at foreldrene husket feil, særlig for perioder langt tilbake i tid, eller at de også her oppfattet spørsmålet forskjellig. Eksempelvis kan det tenkes at far mente han hadde hatt samvær med barnet i høstferien dersom vanlige samværshelger og dager falt i denne ferien. Mor derimot, kunne oppfatte spørsmålet slik at det gjaldt samvær utover det som inngikk i den ordinære avtalen. Men det kan også tenkes at fedrene bevisst eller ubevisst framstilte seg selv i et mer positivt lys enn hva det var grunnlag for, og dermed overrapporterte sitt samvær med barnet. Skevik og Hyggen (2002) argumenterer for at fedre også kan tenkes å underrapportere samværet for å vise hvor marginaliserte de er blitt og for å signalisere et behov for å styrke fedres rettigheter. Dette kan selvsagt være tilfelle for enkelte, for eksempel i par der far oppga mindre samvær med barnet enn hva mor anga.

Mye taler imidlertid for at vi oftere kan forvente en viss overrapportering fra fedrenes side, særlig sett i lys av at mengden samvær ifølge de nye bidragsreglene vil ha konsekvenser for størrelsen på barnebidraget. Selv om *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002* ble gjennomført nesten et år før disse reglene trådte i kraft, var innholdet i dem kjent lenge i forveien. Av samme grunn er det rimelig å anta at en del enslige mødre bevisst eller ubevisst underrapporterte partnerens innsats og engasjement i barna. For en del par er samarbeidet etter samlivsbruddet ganske konfliktfylt, noe som i seg selv kan bidra til at samme situasjon tolkes ulikt av partene eller at man ikke anerkjenner hverandres innsats. Det er imidlertid ingen grunn til å overdramatisere det faktum at fedre og mødre ofte beskriver fordelingen av ansvar for, og samvær med, barn etter samlivsbrudd noe ulikt. Også gifte og samboende foreldre gir ofte ulike beskrivelser av eget og partneres bidrag i hus- og omsorgsarbeidet og av hvordan de fordeler slike oppgaver mellom seg (Kamo 1988). Begge parter har en tendens til å overvurdere egen innsats og undervurdere partnerens.